

Crònica d'una extinció anunciada

El segle de la gran catàstrofe (IX)

MARCEL FITÉ

El tan esperat –i ja llunyà!– any 2000 va començar amb una mala notícia en el món de la conservació de les espècies. Va ser el dia 6 de gener, Reis. Un dia amb caliu de regals, joia i fantasia. En un racó del Pirineu, això no obstant, s'esdevingué un fet, aparentment sense gaire importància: un vell avet, esberlat pel pes de la neu, va caure damunt d'una cabra salvatge que vivia reclosa en les boscuries més feréstegues de la vall d'Ordesa. L'animal, esclafat, morí a l'acte.

Era una *Capra pyrenaica pyrenaica*, coneguda popularment com a cabra salvatge del Pirineu (en aragonès, «bucardo»). No sé si tenia un nom propi –personal, vull dir–, però tant se val: ningú no podria cridar-la-hi. Tampoc no hi haurà cap ramat que la plori: vivia sola. No n'hi havia cap més. Era l'únic exemplar que en restava. El darrer. No era, doncs, una *Capra pyrenaica pyrenaica*, era la *Capra pyrenaica pyrenaica* del Pirineu. Amb la seva mort, si la ciència no hi posa remei, se n'haurà perdut definitivament la mena.

Antigament la seva subespècie havia trespàs per la majoria de les seralades més esquerpes i rocalloses de tota la Península Ibèrica. Últimament, però, el Pirineu s'havia convertit en el darrer reducte on uns quants exemplars es mantenien amb vida. Perseguits i acorralats constantment per l'enorme pressió depredadora de la petjada humana, la seva dramàtica resistència havia esdevingut una heroïcitat insostenible.

En els darrers temps, el seu banyam –llarg i gruixut en els mascles– era el darrer estendard que es tenia dret en el desolador paisatge de totes les batalles perdudes en la seva desesperada lluita per la supervivència. Alguns habitants de la zona encara recorden l'impacte que els produïen els ressons esclatants

Avui dia s'assassinem les llengües a molta més velocitat que mai en la història de la humanitat.

Tove Skutnabb-Kangas

i misteriosos, opacs, que algunes vegades sortien de la boscuria. Eren ocasionats per les imponents topades de dos bocs tossant. Llurs lluites –llargues i inclements, ibèriques; dutes a terme per demostrar qui era el més apte per a muntar totes les femelles del ramat– posaven de manifest l'energia amb què la natura és capaç de programar la necessitat de sobreviure i perpetuar-se. Però ni aquest tribut a la selecció natural, ni el seu arrecerament progressiu i fatalment resignat, ni la seva prodigiosa agilitat i capacitat d'adaptació als cims més abruptes i espadats –quasi inaccessibles a l'home– no van poder impedir la lenta i constant agonia d'aquests

company que perdem, un rastre que se'ns esborra en els incerts i remots viarans de la nostra pròpia existència. Una laboriosíssima herència, llegada per la natura i pastada pel temps, que la nostra generació d'hereus escampa no té cap inconvenient a malversar en quatre dies... ¿No és realment desconcertant que la humanitat es deleixi per trobar mostres de vida –ni que fossin microscòpiques!– en altres planetes i que, en canvi, no li faci fred ni calor la desaparició de la diversitat biològica en aquest?

La manera com funcionen els mecanismes de la nostra societat en aquests casos pot ser força il·lustrativa. Si més no per a entendre altres fets que comentaré més endavant. A mitjant segle passat, concretament l'any 1933, ja es va donar a conèixer la situació crítica d'aquests animals. De crítica va passar a alarmant i d'alarmant a desesperada en qüestió de pocs anys.

En 1973, quan encara era possible de preservar-la, la cabra salvatge va ser finalment declarada espècie en perill d'extinció. Però no va ser fins a 1993 –i ja era hora!– que es va posar en funcionament un pla de recuperació finançat per la Unió Europea. Massa tard, però. Seixanta anys des del primer crit d'alerta era més temps del que la dis-

sortada espècie de la *Capra pyrenaica pyrenaica* podia resistir. En aquells moments, «la població de la cabra salvatge del Pirineu, composta per una dotzena d'individus extremament emparentats entre ells, era ja irrecuperable. L'erosió genètica produïda pels elevats nivells de consanguinitat entre els individus feia inviable la supervivència de la subespècie»¹.

Al cap d'uns mesos de la seva desaparició, la notícia em va tornar a la memòria. Semblava, segons els diaris² –i ara sí que el tema era notícia–, que l'espècie seria recuperable. Els avenços

mamífers, fins a arribar a la seva total extinció...

Ignoro si aquest fet deixarà indiferent molta gent. Per l'espai que hi van dedicar els mitjans de comunicació, apostaria que sí: ens hem hagut d'habituar tant a la desaparició de les espècies que, una més, gairebé ni tan sols és notícia. Els anuaris que he consultat no li han reservat ni l'espai d'una esquela. Jo, tanmateix, com a pirinenc i també com a ciutadà del món, em sento una mica més pobre. Tots som més pobres, em sembla. Perquè quan una espècie desapareix és com un

genètics farien possible el miracle. Una empresa de biotecnologia nord-americana intentaria recuperar-la mitjançant el clonatge. «En el passat, l'extinció significava que un animal havia marxat per sempre», però a partir d'ara s'inicia «un procés de recuperació d'espècies extingides sense precedents», va declarar el senyor R.P. Lanza, vice-president de l'empresa responsable de la recuperació de l'animal.

Desconec quin és l'estat actual de la qüestió, però tinc els meus dubtes que, sigui quin sigui el resultat del clonatge, el pobre animal que en surti sigui capaç d'adaptar-se a les enormes dificultats que van fer desaparèixer de la Terra els seus diguem-ne avantpassats.

La realitat indiscutible és que les espècies biològiques estan fortament amenaçades. Els experts no es posen d'acord en el grau. Els optimistes pensen que d'aquí a l'any 2100 en desapareixeran un 2%. Els pessimistes, en canvi, apugen aquesta xifra fins al 20%, una cinquena part de les existents. El nombre total podria ser escruixidor. Ara com ara, l'única esperança raonable la constitueixen les nombroses organitzacions preocupades per mantenir la biodiversitat. El futur del planeta depèn, en bona part, de la capacitat que aquestes tinguin de fer arribar la seva veu —el seu clam— al conjunt de la societat perquè es conscienciï i pressioni sobre els governs. La resta ja són clonatges.

He recordat aquest tema en repassar la situació en què es troben algunes llengües minoritzades d'Europa (veg. *Les llengües minoritzades d'Europa*, Àngela Cotano, ed. 3i4), i després que els líders de la UE s'hagin reunit a Tessalònica per valorar el projecte de Constitució per a Europa que els va presentar el president de la Convenció, Valéry Giscard d'Estaing, el passat 20 de juny. Que el president de la Convenció sigui francès i el lloc de la trobada Grècia, segurament és tan sols una casualitat, però el que el fet simbolitza no permet de presagiar gaires bones expectatives per a la sensibilitat lingüística: França i Grècia són dos dels estats europeus més refractaris a concedir qualsevol tipus de reconeixement o d'estatus a les diferents llengües emprades per la població que administren (fora de l'oficial de l'estat, és clar). Les declaracions d'alguns dirigents davant la demanda d'una ciutadana barcelonina per a l'oficialitat del català

a Europa —que va ser la més votada en la consulta oberta organitzada pel govern grec en la pàgina web oficial de la presidència de la UE— tampoc no són gens esperançadores: «La UE té les llengües oficials que té, així com a Espanya algunes comunitats autònomes tenen la llengua comuna que és l'oficial de tots, que és el castellà, i una de pròpia, que és el català» —va dir José Maria Aznar en ser preguntat pel corresponçal de *Avui* sobre aquest tema.

De fet, el sentit de prudència més elemental ens hauria d'obligar a ser cautelosos davant la perspectiva lingüística que s'obre amb la UE. No és pas endebades que el continent europeu —conformat en bona part per alguns estats amb una llarga tradició i experiència colonitzadores— és el que presenta l'índex de diversitat lingüística més baix de tot el planeta. Segons els entesos, del total de llengües existents només un 4% correspondrien a Europa, mentre que el 96% restant es distribuïrien per la resta de continents.

David Harmon, T. Skutnabb-Kangas i altres estudiosos del tema, d'altra banda, han observat l'existència d'alguna mena de correspondència entre la diversitat lingüística i cultural i la diversitat biològica. Estudis sobre la conservació de determinades espècies han posat de manifest que hi ha importants coincidències entre els països que mantenen un grau elevat de diversitat biològica i els que disposen d'un grau elevat de diversitat lingüística. Els resultats que s'obtenen ratifiquen l'existència d'una forta correlació entre l'una i l'altra, independentment que les comparacions s'efectuïn entre vertebrats superiors i llengües, papalones i llengües, plantes amb flors i llengües, etc.

De fet, però, malgrat els nombrosos punts de contacte entre ambdues situacions, les estimacions sobre la desaparició de la diversitat lingüística són molt més pessimistes que no pas les que es preveuen sobre les espècies biològiques. Aquí els experts tampoc no es posen d'acord en el grau: els optimistes pensen que d'aquí a l'any 2100 desapareixeran un 50% de les llengües parlades en l'actualitat. Els pessimistes, en canvi, opinen que un 90% de les llengües (i amb elles la diversitat cultural que comporten) poden morir o estar a punt de fer-ho en aquest segle que tot just comencem... ¿Interessen, aquestes dades, als governants? N'és

prou conscient la societat? Si la vida humana ha anat evolucionant d'una manera interactiva amb el seu entorn des de temps immemorials, es pot permetre d'estroncar bruscament aquest procés sense pagar-ne un preu elevadíssim?

És clar que, com en el cas de la clonació dels animals, sempre queda l'opció de ressuscitar o fer renèixer una llengua. Tot i que aquest fet rarament s'ha produït d'una manera eficaç, com ara en el cas de l'hebreu, és veritat que actualment es desenvolupen a Europa alguns intents de recuperar llengües desaparegudes. Un exemple el tenim en el còrnic (Cornualla), la llengua en què s'elaboraren els poemes de transmissió oral que foren la base del Cicle artúric o de *Tristany i Isolda*. Després del segle XI, el poble, la gent senzilla, va continuar parlant còrnic, malgrat la pressió exercida pel francès dels normands i l'anglès dels conqueridors, durant prop de cinc segles. El pes progressiu de l'anglès, però, féu que a començament del segle XVII els monolingües en còrnic fossin ja una minoria i, a final del segle XVIII, aquesta llengua s'havia extingit. Avui, gràcies a la voluntat d'unes minories entusiastes, la llengua ha estat lleugerament recuperada a partir dels textos literaris antics en els quals hom ha unificat l'ortografia. Entre cinc-centes i mil persones, algunes d'elles joves, el parlen i el conreen, tot i que aquesta llengua no compta amb cap reconeixement institucional. La seva presència als mitjans de comunicació és també força reduïda, amb alguns programes de ràdio, la publicació de la revista *Delyow derow* (*Fulles d'alziner*) i altres iniciatives d'una difusió lògicament ben discreta.

La possibilitat de recuperar una llengua, per tant, és molt problemàtica i remota. Tant o més que recobrar la vida d'una espècie amb un mínim de garanties per a aclimatar-la en un entorn del qual fou prèviament erradicada. És evident que si no es canvien les condicions que en propiciaren l'extinció, el seu renaixement tornarà a estar condemnat al fracàs. I a més a més, quin sentit té deixar que primer s'extingeixin les espècies o que es morin les llengües per a després intentar de revitalitzar-les? A qui interessa aquest joc tan macabre?◆

1. *Zoo de Barcelona*, 2000, 1, p. 29.

2. *Avui*, 9-10-2000, p. 26.